

**WPŁYW
EUROPEJSKIEJ KONWENCJI
PRAW CZŁOWIEKA
NA FUNKCJONOWANIE BIZNESU**

**redakcja naukowa
Adam Bodnar, Adam Płoszka**

MONOGRAFIE

WPŁYW EUROPEJSKIEJ KONWENCJI PRAW CZŁOWIEKA NA FUNKCJONOWANIE BIZNESU

redakcja naukowa
Adam Bodnar, Adam Ploszka

Maciej Bernatt, Adam Bodnar, Leszek Garlicki
Dorota Głowacka, Katarzyna Gonera, Ireneusz C. Kamiński
Krystyna Kowalik-Bańczyk, Robert Krasnodębski
Katarzyna Łasak, Hanna Machińska, Artur Nowacki
Adam Ploszka, Piotr M. Szelenbaum, Marcin Szwed
Krzysztof Śmiszek, Paweł Wajda, Zuzanna Warso

MONOGRAFIE

Zamów książkę w księgarni internetowej

profinfo.pl
księgarnia internetowa

Stan prawny na 1 kwietnia 2016 r.

Recenzent

Dr hab. Michał Balcerzak, prof. UMK

Wydawca

Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący

Adam Choiński

Opracowanie redakcyjne

Joanna Ośka

Łamanie

Wolters Kluwer

Ta książka jest wspólnym dziełem twórcy i wydawcy. Prosimy, byś przestrzegał przysługujących im praw. Książkę możesz udostępnić osobom bliskim lub osobiście znanym, ale nie publikuj jej w internecie. Jeśli cytujesz fragmenty, nie zmieniaj ich treści i koniecznie zaznacz, czyje to dzieło. A jeśli musisz skopiować część, rób to jedynie na użytek osobisty.

SZANUJMY PRAWO I WŁASNOŚĆ
Więcej na www.legalnakultura.pl
POLSKA IZBA KSIĄŻKI

© Copyright by

Wolters Kluwer SA, 2016

ISBN 978-83-8092-242-6

ISSN 1897-4392

Dział Praw Autorskich

01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33

tel. 22 535 82 19

e-mail: ksiazki@wolterskluwer.pl

www.wolterskluwer.pl

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wykaz skrótów / 13

Wstęp, czyli o związkach między biznesem a prawami człowieka / 17

Część I

Zagadnienia ustrojowe / 23

Leszek Garlicki

Horyzontalne obowiązywanie praw człowieka a standardy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka / 25

Krystyna Kowalik-Bańczyk

Znaczenie (nie)przystąpienia Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka dla ochrony praw podmiotów gospodarczych / 41

1. Rozszerzanie się kompetencji Unii Europejskiej w dziedzinie praw człowieka a prawa podmiotów gospodarczych w świetle Konwencji / 44
2. Konwencja a prawa podmiotów gospodarczych w Unii Europejskiej / 45
3. Dotychczasowa recepcja Konwencji przez prawo Unii Europejskiej / 46
4. Dotychczasowa recepcja Konwencji przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej / 50
5. Dotychczasowe stanowisko Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / 52
6. Możliwość akcesji Unii Europejskiej do Europejskiej Konwencji Praw Człowieka i jej domniemane skutki / 54

7. Opinia 2/13 a relacja między Kartą Praw Podstawowych a Europejską Konwencją Praw Człowieka / 57
8. Podsumowanie / 60

Adam Bodnar

Wzajemne przenikanie się standardów Europejskiego Trybunału Praw Człowieka i Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej w zakresie kształtowania zasad regulacji biznesu / 62

1. Wstęp / 62
2. Rozbieżności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka oraz Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej / 63
3. Sfery przenikania się orzecznictwa w zakresie regulacji biznesu / 66
4. Metoda recepcji standardu dokonywana przez Europejski Trybunał Praw Człowieka / 69
5. Metoda recepcji dokonywana przez Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej / 71
6. Zakaz ponownego karania za ten sam czyn / 73
7. Wspólne ustalanie obowiązującego standardu – współpraca pomiędzy Europejskim Trybunałem Praw Człowieka a Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej / 75
8. Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej – przyszła kluczowa rola w zakresie kształtowania standardu praw człowieka? / 75
9. Związane ręce Europejskiego Trybunału Praw Człowieka? / 77

Część II

Wpływ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na funkcjonowanie wolnego rynku / 79

Artur Nowacki

Europejska Konwencja Praw Człowieka a fuzje i przejęcia / 81

Piotr M. Szelenbaum, Paweł Wajda

Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka z dnia 4 marca 2014 r. w sprawie *Grande Stevens i in. v. Włochy* a odpowiedzialność administracyjna osób fizycznych za naruszenie obowiązków informacyjnych na rynku kapitałowym / 95

1. Wprowadzenie / 95
2. Stan faktyczny / 97
3. Odpowiedzialność administracyjna a odpowiedzialność karna / 101
4. Podsumowanie / 110

Adam Płoszka

Tajemnica zawodowa prawników a przeciwdziałanie praniu pieniędzy w kontekście dialogu trybunałów europejskich / 113

1. Wprowadzenie / 113
2. Przeciwdziałanie praniu pieniędzy / 114
3. Wyrok Trybunału Sprawiedliwości w sprawie C-305/05 / 116
4. *Michaud v. Francja* / 120
 - 4.1. Stan faktyczny / 120
 - 4.2. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / 121
5. Polska regulacja / 128
6. Podsumowanie / 132

Marcin Szwed

Działalność deweloperów a Europejska Konwencja Praw Człowieka / 133

1. Wstęp / 133
2. Działalność deweloperska / 134
3. Prawo własności w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / 134
4. Działalność deweloperska a orzecznictwo Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / 138
5. Ochrona klientów deweloperów w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / 146

6. Działalność deweloperska a pozostałe przepisy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka / **149**
7. Podsumowanie / **151**

Zuzanna Warso

Prawa człowieka na styku biznesu i badań naukowych – wybrane zagadnienia / 152

1. Badania naukowe – prawa człowieka – biznes / **152**
2. Badania naukowe w systemie Europejskiej Konwencji Praw Człowieka / **154**
3. Sprawa *Hertel v. Szwajcaria* / **156**
 - 3.1. Stan faktyczny i wyroki sądów krajowych / **157**
 - 3.2. Orzeczenie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / **159**
4. Sprawa *Gillberg v. Szwecja* / **160**
 - 4.1. Stan faktyczny i postępowanie krajowe / **160**
 - 4.2. Postępowanie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka / **162**
5. Sprawa *Parrillo v. Włochy* / **163**
 - 5.1. Stan faktyczny / **164**
 - 5.2. Postępowanie przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka / **164**
6. Obecne znaczenie orzeczeń Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / **165**

Hanna Machińska

Wpływ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na przestrzeganie praw człowieka przez podmioty gospodarcze w związku z ochroną środowiska / 169

1. Wprowadzenie / **169**
2. Prośrodowiskowe orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / **174**
3. Uwagi końcowe / **183**

Dorota Głowacka

Odpowiedzialność administratorów stron internetowych za treści publikowane przez użytkowników w świetle sprawy *Delfi AS*

***v. Estonia* / 185**

1. Wprowadzenie / **185**
2. *Delfi AS v. Estonia*. Stan faktyczny / **190**
3. Stan prawny / **192**
4. Wyrok Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / **195**
5. Recepcja wyroku. Host service provider czy wydawca? / **199**
6. Wnioski. Obowiązek poszanowania praw człowieka przez usługodawców internetowych / **207**

Część III

Sprawiedliwość proceduralna w działalności gospodarczej a Europejska Konwencja Praw Człowieka / 213

Maciej Bernatt

Wpływ Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na kształtowanie standardów postępowania w sprawach ochrony konkurencji / 215

1. Wprowadzenie / **215**
2. Obowiązywanie art. 6 EKPCz w postępowaniu w sprawach ochrony konkurencji / **216**
3. Podniesienie standardów procesowych / **218**
4. Standardy karne w postępowaniach administracyjnych / **223**
5. Dwukierunkowy wpływ art. 6 EKPCz / **226**
6. Zakończenie / **229**

Robert Krasnodębski

Tworzenie standardów przez Europejski Trybunał Praw Człowieka w zakresie postępowań podatkowych i karno-skarbowych / 231

Część IV

Obowiązki i uprawnienia pracodawcy a prawa jednostki w świetle Europejskiej Konwencji Praw Człowieka / 247

Katarzyna Łasak

Nowy aspekt ochrony wynagrodzenia w orzecznictwie Europejskiego Trybunału Praw Człowieka? Uwagi na tle wyroku w sprawie

***Paulet* / 249**

1. Zagadnienia wstępne / **249**
2. Sprawa *Paulet* w wymiarze sprawiedliwości Wielkiej Brytanii / **253**
3. Sprawa *Paulet* przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka / **259**
4. Problemy wykładni art. 1 Protokołu nr 1 do EKPCz wynikające z wyroku Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawie *Paulet* / **263**
 - 4.1. Dopuszczalność zastosowania art. 1 Protokołu nr 1 do EKPCz / **263**
 - 4.2. Zakres zastosowania art. 1 Protokołu nr 1 do EKPCz / **266**
 - 4.3. Charakter naruszenia art. 1 Protokołu nr 1 do EKPCz / **268**
5. Wnioski / **273**

Krzysztof Śmiszek

Wolność gospodarcza pracodawców a standardy odpowiedzialności za dyskryminację w miejscu pracy w świetle orzecznictwa

Europejskiego Trybunału Praw Człowieka / 277

1. Wstęp / **277**
2. Ramy prawne / **278**
3. Główne obszary potencjalnego konfliktu wartości / **281**
4. Standard ochrony wypracowany przez Europejski Trybunał Praw Człowieka / **285**
5. Podsumowanie / **289**

Część V

Przedsiębiorcy jako skarżący przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka / 291

Katarzyna Gonera

Koszty sądowe jako ograniczenie działalności gospodarczej w świetle wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka w sprawach polskich i ich wykonania / 293

1. Dostęp do sądu / 293
2. Odmowa zwolnienia od opłat sądowych / 295
3. Ustanowienie pełnomocnika z urzędu / 300
4. Organ decydujący o przyznaniu pomocy prawnej / 304
5. Formularze oświadczeń o stanie majątkowym / 307

Ireneusz C. Kamiński

Spółka i inne podmioty gospodarcze jako „skarżący” w rozumieniu Europejskiej Konwencji Praw Człowieka / 309

1. Podmioty pozbawione zdolności skargowej / 310
2. Brak statusu ofiary / 319
3. Podsumowanie / 327

Wykaz skrótów

1. Akty prawne

EKPCz, Konwencja	europejska Konwencja o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzona w Rzymie dnia 4 listopada 1950 r., zmieniona następnie Protokołami nr 3, 5 i 8 oraz uzupełniona Protokołem nr 2 (Dz. U. z 1993 r. Nr 61, poz. 284 z późn. zm.)
Karta Praw Podstawowych	Karta Praw Podstawowych Unii Europejskiej (Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012 r., s. 391)
k.c.	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (tekst jedn.: Dz. U. z 2016 r. poz. 380)
Konstytucja RP	Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. Nr 78, poz. 483 z późn. zm.)
k.p.c.	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 101 z późn. zm.)
k.s.h.	ustawa z dnia 15 września 2000 r. – Kodeks spółek handlowych (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1030 z późn. zm.)
opinia 2/13	opinia Trybunału Sprawiedliwości UE (w pełnym składzie) z dnia 18 grudnia 2014 r. – Komisja Europejska (Opinia wydana na podstawie art. 218 ust. 11 TFUE – Projekt umowy międzynarodowej – Przystąpienie Unii Europejskiej do europejskiej Konwencji

- o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności – Zgodność wspomnianego projektu z traktatami TUE i TFUE) (Dz. Urz. UE C 65 z 23.02.2015 r., s. 2/1)
- Protokół nr 1 do EKPCz** Protokół Nr 1 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzony w Paryżu dnia 20 marca 1952 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 36 poz. 175/1 z późn. zm.)
- Protokół nr 4 do EKPCz** Protokół Nr 4 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzony w Strasburgu dnia 16 września 1963 r. (Dz. U. z 1995 r. Nr 36, poz. 175/2 z późn. zm.)
- Protokół nr 7 do EKPCz** Protokół Nr 7 do Konwencji o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności sporządzony w Strasburgu dnia 22 listopada 1984 r. (Dz. U. z 2003 r. Nr 42, poz. 364)
- TFUE** Traktat o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012 r., s. 47, z późn. zm.)
- TUE** Traktat o Unii Europejskiej (wersja skonsolidowana: Dz. Urz. UE C 326 z 26.10.2012 r., s. 13, z późn. zm.)
- u.g.n.** ustawa z dnia 21 sierpnia 1997 r. o gospodarce nieruchomościami (tekst jedn.: Dz. U. z 2015 r. poz. 1774 z późn. zm.)
- u.k.s.c.** ustawa z dnia 28 lipca 2005 r. o kosztach sądowych w sprawach cywilnych (tekst jedn.: Dz. U. z 2014 r. poz. 1025 z późn. zm.)
- u.ś.u.d.e.** ustawa z dnia 18 lipca 2002 r. o świadczeniu usług drogą elektroniczną (tekst jedn.: Dz. U. z 2013 r. poz. 1422 z późn. zm.)

2. Publikatory i czasopisma

Collection	Collection of Decisions. European Commission of Human Rights (1960–1974, 46 tomów)
DR	Decisions and Reports. European Commission of Human Rights (1975–1999, 94 tomy)
Dz. Urz. UE/WE	Dziennik Urzędowy Unii Europejskiej / Wspólnot Europejskich
ECHR	Reports of Judgments and Decisions of the European Court of Human Rights (orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydawane począwszy od 1 listopada 1998 r.)
ECR	European Court Reports
ONSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego
ONSAiWSA	Orzecznictwo Naczelnego Sądu Administracyjnego i wojewódzkich sądów administracyjnych
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna
OTK-A	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria A
OTK-B	Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego; zbiór urzędowy, Seria B
PiP	Państwo i Prawo
PPH	Przegląd Prawa Handlowego
RJD	Reports of Judgments and Decisions (wyroki i decyzje wydane między 1 stycznia 1996 r. a 31 października 1998 r.)
Series A.	European Court of Human Rights. Series A: Judgments and decisions (orzeczenia Europejskiego Trybunału Praw Człowieka wydawane w latach 1960–1995)
Series B.	European Court of Human Rights. Series B: Pleadings, oral arguments and documents (dokumentacja postępowań z lat 1960–1995, które stały się przedmio-

tem wyroków Europejskiego Trybunału Praw Człowieka; w tym raporty Europejskiej Komisji Praw Człowieka)

- Yearbook** Yearbook of the European Convention on Human Rights (od 1958 r.)
- Zb. Orz.** Zbiór Orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości i Sądu

3. Organy i instytucje

- ETPCz** Europejski Trybunał Praw Człowieka
- NSA** Naczelny Sąd Administracyjny
- SN** Sąd Najwyższy
- TK** Trybunał Konstytucyjny
- KNF** Komisja Nadzoru Finansowego
- SOKiK** Sąd Ochrony Konkurencji i Konsumentów
- SPI** Sąd Pierwszej Instancji (obecnie Sąd)
- TSUE** Trybunał Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dawniej ETS – Europejski Trybunał Sprawiedliwości)
- UOKiK** Urząd Ochrony Konkurencji i Konsumentów

Wstęp, czyli o związkach między biznesem a prawami człowieka

Problematyka związku między prawami człowieka a biznesem w ostatnich latach nabiera coraz większego znaczenia zarówno w poszczególnych krajach, jak i na forum organizacji międzynarodowych. Od kilkunastu lat trwają prace nad instrumentami prawnymi służącymi zapewnieniu przestrzegania praw człowieka przez podmioty niepaństwowe, a jednocześnie umożliwiającymi pociąganie przedsiębiorstw do odpowiedzialności za spowodowane przez nie naruszenia praw człowieka¹. Z drugiej strony coraz częściej to sam biznes poszukuje w prawach człowieka ochrony przed nadużyciami ze strony władz publicznych.

W ostatnich latach proces ten został zintensyfikowany, czego wyrazem, w wymiarze uniwersalnej ochrony praw człowieka, było przyjęcie przez Radę Praw Człowieka ONZ w 2011 r. wytycznych dotyczących biznesu i praw człowieka². W świetle prawa międzynarodowego nie tworzą one nowych zobowiązań. Dokonują jednak interpretacji już istniejących zobowiązań w kontekście styku biznesu i praw człowieka. Przyjęciu wytycznych towarzyszyło uruchomienie tzw. specjalnej procedury Rady Praw Człowieka

¹ Por. w szczególności następujące inicjatywy: wytyczne OECD dla przedsiębiorstw wielonarodowych, Inicjatywa Sekretarza Generalnego ONZ Global Compact; trójstronna deklaracja zasad dotyczących przedsiębiorstw wielonarodowych i polityki społecznej Międzynarodowej Organizacji Pracy.

² Pełna nazwa: wytyczne dotyczące biznesu i praw człowieka: wdrażanie dokumentu ramowego Organizacji Narodów Zjednoczonych „Chronić, szanować i naprawiać” zatwierdzone przez Radę Praw Człowieka w rezolucji 17/4 z dnia 16 czerwca 2011 r., znajdując się w aneksie do raportu Specjalnego Sprawozdawcy Sekretarza Generalnego ONZ ds. praw człowieka i korporacji międzynarodowych, i innych podmiotów gospodarczych (A/HRC/17/31).

– tj. powołanie Grupy Roboczej ONZ ds. praw człowieka i korporacji transnarodowych oraz innych przedsiębiorstw biznesowych³. Trzy lata później – 26 czerwca 2014 r. – Rada Praw Człowieka przyjęła rezolucję, która pozwoliła na rozpoczęcie prac nad wiążącą umową międzynarodową dotyczącą odpowiedzialności przedsiębiorstw za naruszenia praw człowieka⁴.

Tematyka związków między biznesem a prawami człowieka została podjęta także w wymiarze regionalnym – na forum Rady Europy, czego wyrazem jest rezolucja Zgromadzenia Parlamentarnego Rady Europy nr 1757 (2010) oraz rekomendacja nr 1936 (2010), zatytułowane Biznes a prawa człowieka⁵. Podążając za zaleceniami Zgromadzenia Parlamentarnego, Komitet Ministrów Rady Europy w 2013 r. zlecił Komitetowi Sterującemu Praw Człowieka (CDDH) opracowanie niewiążącego instrumentu poświęconego prawom człowieka w kontekście biznesu. Efektem prac tego ciała było przyjęcie przez Komitet Ministrów Rady Europy 2 marca 2016 r. rekomendacji skierowanej do państw członkowskich w sprawie praw człowieka i biznesu⁶.

Scharakteryzowany wyżej proces stanowi tło dla rozwijającego się w tym obszarze dorobku orzeczniczego Europejskiego Trybunału Praw Człowieka (ETPCz) wypracowanego w oparciu o wiążącą Polskę konwencję o ochronie praw człowieka i podstawowych wolności, zwaną zwyczajowo Europejską Konwencją Praw Człowieka (EKPCz). Konwencja ta przyjęta i otwarta do podpisu w 1950 r., a więc niedługo po zakończeniu dramatu II wojny światowej, pierwotnie została pomyślana jako narzędzie ochrony jednostki przed państwem. Z czasem jednak ETPCz ochronę pomyślaną dla jednostki zaczął rozszerzać na przedsiębiorców, wpływając tym samym pośrednio na funkcjonowanie biznesu, także poprzez kształtowanie otoczenia prawnego oddziałującego na efektywność prowadzenia działalności gospodarczej (m.in. w odniesieniu do mechanizmów egzekucji umów cywilnoprawnych oraz prawa do sądu). Szczególnie istotne orzecznictwo dla biznesu zostało wypra-

³ Ang. Working Group on the issue of human rights and transnational corporations and other business enterprises.

⁴ Rezolucja Rady Praw Człowieka nr A/HRC/26/L.22/Rev.1.

⁵ Parliamentary Assembly Resolution no. 1757 (2010) „Human rights and business”; Parliamentary Assembly Recommendation no. 1936 (2010) „Human rights and business”.

⁶ Recommendation CM/Rec(2016)3 of the Committee of Ministers to member States on human rights and business.

cowane w związku z zarzutem naruszenia prawa własności (art. 1 Protokołu nr 1 do EKPCz) oraz prawa do sądu (art. 6 EKPCz), a także wolności słowa (art. 10 EKPCz), zasady *nullum crimen sine lege* (art. 7 EKPCz), prawa do skutecznego środka odwoławczego (art. 13 EKPCz) czy zakazu podwójnego karania za ten sam czyn (art. 4 Protokołu nr 7 do EKPCz).

Przedkładana czytelnikowi książka zawiera opracowania naukowe dotyczące materialnych i proceduralnych aspektów oddziaływania Konwencji na funkcjonowanie biznesu. Książka ta nie wyczerpuje bogactwa problematyki, ale wskazuje najważniejsze płaszczyzny tego oddziaływania, stanowiąc otwarcie polskiej doktryny prawa na tę problematykę.

Opracowania zawarte w niniejszej książce zostały podzielone na pięć części, z których pierwsza ma charakter ogólnie-teoretyczny i poświęcona jest zagadnieniom ustrojowym. Część tę otwiera tekst pióra byłego sędziego ETPCz Leszka Garlickiego, który analizuje kontrowersyjne zagadnienie horyzontalnego obowiązywania praw człowieka (a więc w stosunkach między jednostkami czy też biznesem). Kolejne dwa teksty zawarte w tej części są poświęcone relacji Konwencji i prawa Unii Europejskiej. Krystyna Kowalik-Bańczyk analizuje skutki nieprzystąpienia Unii Europejskiej do Konwencji, które to przystąpienie mogłoby przyczynić się do zwiększenia zakresu gwarancji przysługujących podmiotom gospodarczym, zaś Adam Bodnar omawia wzajemne przenikanie się standardów orzeczniczych trybunałów luksemburskiego i strasburskiego.

W drugiej części autorzy podejmują się próby odpowiedzi na pytanie o różne aspekty wpływu orzecznictwa ETPCz na funkcjonowanie wolnego rynku. Artur Nowacki, analizując zagadnienie wpływu Konwencji na fuzje i przejęcia, dokonuje charakterystyki gwarancji związanych z prawem do poszanowania mienia, w szczególności problematyki *squeeze-out*, tzw. rozwodnienia akcjonariuszy, czy stosowania umów o wzajemnym popieraniu inwestycji (tzw. umów BIT). Kolejne dwa artykuły dotyczą zagadnienia różnych obowiązków informacyjnych nakładanych na biznes. Paweł Wajda oraz Piotr M. Szelenbaum omawiają zagadnienie kumulowania się sankcji administracyjnej z sankcją karną nakładaną na spółki publiczne za dokonywane manipulacje w obrębie rynku kapitałowego. Adam Płoszka natomiast analizuje gwarancje dla tajemnicy zawodowej prawników, jakie wynikają

z orzecznictwa ETPCz i TSUE dotyczącego obowiązku informowania o procedurze „prania brudnych pieniędzy”. W kolejnych artykułach w tej części Marcin Szwed dokonuje rekonstrukcji standardów ochrony działalności deweloperskiej, zaś Zuzanna Warso analizuje ograniczenia dla działalności badawczo-rozwojowej. Z kolei Hanna Machińska odnosi się do standardów ochrony praw człowieka – obowiązujących także korporacje – wynikających z orzecznictwa ETPCz. Część drugą kończy omówienie przez Dorotę Głowacką standardów świadczenia usług drogą elektroniczną w kontekście kształtowania się orzecznictwa ETPCz, ze szczególnym uwzględnieniem zasad odpowiedzialności właścicieli forów internetowych.

Część trzecia poświęcona jest wpływowi Konwencji na zagadnienie sprawiedliwości proceduralnej w działalności gospodarczej. Maciej Bernatt rekonstruuje kształtowanie się standardów postępowania w sprawach ochrony konkurencji. Z kolei Robert Krasnodębski analizuje rozwój orzecznictwa ETPCz w zakresie postępowań podatkowych i karno-skarbowych, kładąc szczególny nacisk na kwestię podwójnej karalności za przestępstwa podatkowe.

W czwartej części zawarte są dwa teksty egzemplifikujące wpływ Konwencji na zakres obowiązków i uprawnień pracodawców. Katarzyna Łasak omawia standard ochrony wynagrodzenia i perspektywy jego rozwoju w orzecznictwie ETPCz, zaś Krzysztof Śmiszek – standard odpowiedzialności za dyskryminację w miejscu pracy w kontekście potencjalnego, jednoczesnego ograniczania wolności działalności gospodarczej przedsiębiorców.

W piątej części autorzy rozważają, jaki status ma przedsiębiorca jako podmiot poszukujący przed ETPCz ochrony. Katarzyna Gonera omawia problem zwalniania z kosztów sądowych jako ograniczenia dla działalności gospodarczej, szczególnie widoczny w kontekście licznych spraw przeciwko Polsce wnoszonych przez podmioty gospodarcze, którym sądy krajowe odmówiły dostępu do sądu. Ireneusz C. Kamiński rozważa z kolei, kiedy spółka i inne podmioty gospodarcze mogą wystąpić jako „skarżący” w rozumieniu Konwencji, a także poszukuje odpowiedzi na pytanie, kto może zostać uznany za ofiarę naruszenia Konwencji podnoszonego w skardze: wyłącznie sam taki podmiot, wyłącznie tworzące go jednostki lub łącznie albo zamiennie podmiot korporacyjny i jednostki.

Zaproszenie do złożenia tekstów, z których składa się niniejsza publikacja, przyjęli zarówno przedstawiciele świata nauki, jak i praktycy prawa. Opracowanie stanowi przy tym twórcze rozwinięcie wybranych wystąpień zaprezentowanych na IX dorocznej konferencji Zakładu Praw Człowieka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, która odbyła się 14 listopada 2014 r. Celem konferencji było także upamiętnienie setnej rocznicy urodzin oraz czterdziestej rocznicy śmierci nestora polskiego prawa administracyjnego Prof. Jerzego Starościaka (1914–1974), jednego ze współautorów kodeksu postępowania administracyjnego, autora rozlicznych prac poświęconych prawu administracyjnemu. Ten wybitny naukowiec, który ukształtował kilka pokoleń prawników, przez większą część swojej kariery naukowej związany był z Wydziałem Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego.

W tym miejscu pragniemy podziękować kierownikowi Zakładu Praw Człowieka – Prof. Mirosławowi Wyrzykowskiemu – za inspirację do podjęcia prac nad organizacją konferencji i jej uwieńczeniem w postaci wydania niniejszej publikacji.

Wyrażamy nadzieję, że publikacja stanowić będzie inspirację dla podejmowania dalszych badań naukowych w obszarze związków biznesu z prawami człowieka, zarówno w wymiarze krajowym, jak i międzynarodowym. Liczymy również, że okaże się przydatnym narzędziem dla praktyki prawa i będzie stanowić inspirację dla adwokatów i radców prawnych do formułowania skarg do ETPCz, a dla sędziów – do uwzględniania standardów ETPCz w swoim orzecznictwie.

Adam Bodnar
Adam Ploszka

Część I

Zagadnienia ustrojowe

Horyzontalne obowiązywanie praw człowieka a standardy Europejskiej Konwencji Praw Człowieka

Tytuł tego tekstu, tak jak wprowadzono go do programu konferencji, wyraża dwa założenia, które traktuje się jako prawdziwe, ale które wymagają jednak wyjaśnienia i komentarza. Po pierwsze, zakłada się istnienie uzgodnionego pojęcia „horyzontalnego oddziaływania” praw człowieka. Po drugie, przyjmuje się, że to oddziaływanie stanowi element obowiązującego prawa, co zresztą nasuwa pytanie, o jakie prawo – polskie czy międzynarodowe – tu chodzi.

Punktem wyjścia tych rozważań musi więc być ustalenie (a przynajmniej zaproponowanie) roboczej definicji, co oznacza horyzontalne oddziaływanie praw człowieka (czy, mówiąc językiem prawa konstytucyjnego – praw jednostki). Można przy tym założyć, że – w ogólnej sferze pojęciowej – nie ma zasadniczych różnic w perspektywie prawa międzynarodowego (ponadnarodowego) i prawa konstytucyjnego. Regulacje te odnoszą się, oczywiście, do odmiennych źródeł praw jednostki (traktatów międzynarodowych bądź konstytucji krajowych), ale – skoro gdziekolwiek ustanowiony zostaje katalog praw i wolności, to zawsze pojawia się pytanie o krąg podmiotów zobowiązanych do ich przestrzegania. Jest oczywiste, zarówno w międzynarodowym „prawie praw człowieka”, jak i w krajowym, konstytucyjnym „prawie praw jednostki”, że są to, przede wszystkim, podmioty sprawujące władzę publiczną bądź działające na rachunek tej władzy i z jej upoważnienia. Zawsze zostaje też jednak pytanie, czy i w jakim zakresie zobowiązania te mogą także obciążać podmioty pozostające poza sferą sprawowania władzy publicznej, a w szczególności „zwykłych” obywateli.

W dyskusjach nad horyzontalnym oddziaływaniem praw jednostki chodzi więc o to, czy konstytucyjnie ustalone i zagwarantowane prawa jednostki mają zastosowanie bądź przełożenie na sferę stosunków między podmiotami usytuowanymi poza systemem władzy publicznej – czyli, przede wszystkim – między podmiotami prywatnymi. Innymi słowy, czy konstytucyjne prawo (uprawnienie) jednego podmiotu prywatnego może przekładać się na konstytucyjnie ustanowiony obowiązek (ograniczenie praw) innego podmiotu prywatnego.

Zauważyć należy, że w tym zakresie „horyzontalność” relacji wcale nie musi zawsze oznaczać ich rzeczywiście „poziomego” charakteru. Taki charakter można, w zasadzie, przypisać w sposób jednolity relacjom między osobami fizycznymi. Obraz ten ulega natomiast zakłóceniu, gdy rozpatruje się pozycję innych podmiotów o niepublicznym charakterze, w szczególności tych, które – w sensie prawnym bądź faktycznym – zajmują pozycję dominującą w relacjach ekonomicznych (banki, korporacje gospodarcze, inne grupy pracodawców) lub socjalnych (partie polityczne, kościoły i związki wyznaniowe) z osobami fizycznymi. Te relacje przybierają z reguły charakter asymetryczny, co zakłóca ich „horyzontalność”, i można zasadnie oczekiwać, że konstytucja zapewni dodatkową ochronę słabszej stronie tych relacji, zwłaszcza indywidualnym konsumentom, lokatorom itp.

Problem horyzontalnego oddziaływania praw jednostki dostrzeżono już dawno w polskiej doktrynie przedmiotu, a pierwsze ustalenia Z. Kędzi zostały – już w nowym kontekście ustrojowo-konstytucyjnym – rozwinięte m.in. przez M. Safjana i K. Wojtyczka¹. W ostatnich zaś latach pojawiły się pierwsze całościowe i bardzo rozbudowane analizy, by wspomnieć tylko opracowania S. Jarosz-Żukowskiej² oraz M. Florczak-Wątor³.

¹ K. Wojtyczek, *Horyzontalny wymiar praw człowieka zagwarantowanych w Konstytucji RP*, Kwartalnik Prawa Prywatnego 1999, z. 2.

² S. Jarosz-Żukowska, *Problem horyzontalnego stosowania norm konstytucyjnych dotyczących wolności i praw jednostki w świetle Konstytucji RP* (w:) M. Jabłoński (red.), *Wolności i prawa jednostki w Konstytucji RP*, t. I, Warszawa 2010.

³ M. Florczak-Wątor, *Horyzontalny wymiar praw konstytucyjnych*, Kraków 2013.

Stanowią one tło dla prowadzonych tu rozważań, które – co wyraźnie trzeba podkreślić – w bardzo znacznym stopniu nawiązują do owych analiz i ustaleń.

W perspektywie prawa konstytucyjnego jest oczywiste, że konstytucje zawsze były i są zorientowane na ochronę jednostki przed władzą publiczną, więc na relacje wertykalne. Toteż powszechnie przyjętym rozwiązaniem (a może nawet – regułą) we współczesnym konstytucjonalizmie jest, że – w tekstach konstytucyjnych – nie podejmuje się w sposób wyraźny problemu działania horyzontalnego praw jednostki.

Zarazem jednak, nie ma chyba konstytucji, która w sposób wyraźny i generalny zakazałaby stosowania (odnoszenia) gwarantowanych przez nią praw jednostki także do relacji horyzontalnych. W pisanych tekstach konstytucji problem raczej zostaje pozostawiony jako otwarty, a to oznacza, że jego rozwiązanie powierza się orzecznictwu konstytucyjnemu oraz – inspirującej je – doktrynie prawa. W tej perspektywie odpowiedzi proponowane przez doktrynę i jurydyzowane przez orzecznictwo mają charakter zróżnicowany, w bardzo jednak wielu rozwiniętych porządkach konstytucyjnych widoczne są pewne formy horyzontalnego oddziaływania konstytucyjnych praw jednostki.

Ustawodawstwo zwykle natomiast wszędzie ma w szerokim zakresie wymiar horyzontalny. Reguluje relacje między podmiotami prywatnymi, ustala ich wzajemne uprawnienia i obowiązki, stanowi podstawę roszczeń i działań prawnych. Nie może to pozostawać bez wpływu na debatę o horyzontalnym efekcie regulacji konstytucyjnych czy międzynarodowych. Brać tu należy pod uwagę zwłaszcza współczesne tendencje do „konstytucjonalizacji” szczegółowych dziedzin prawa, więc do nasycania konstytucyjnymi treściami także tradycyjnych dziedzin prawa prywatnego. Tym samym, konstytucyjne ujęcie praw jednostki nie może pozostawać bez wpływu na sposób rozumienia i stosowania ustawowych (kodeksowych) przepisów prawa prywatnego, także – a może nawet przede wszystkim, gdy chodzi o wyznaczanie wzajemnych uprawnień i obowiązków podmiotów prywatnych. Innymi słowy, czasami bardzo trudno jest wyznaczyć precyzyjną granicę między regulacją ustawową a konstytucyjną w tym zakresie.

Adam Bodnar – doktor nauk prawnych; Rzecznik Praw Obywatelskich na kadencję 2015–2020; adiunkt w Zakładzie Praw Człowieka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego; autor licznych publikacji na temat praw człowieka oraz prawa Unii Europejskiej.

Adam Ploszka – doktorant w Zakładzie Praw Człowieka Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, absolwent prawa i stosunków międzynarodowych na UW; prawnik w Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka; autor publikacji z zakresu krajowej i międzynarodowej ochrony praw człowieka.

Monografia stanowi oryginalne i nowatorskie w polskiej doktrynie prawniczej omówienie materialnych i proceduralnych aspektów oddziaływania Europejskiej Konwencji Praw Człowieka na funkcjonowanie biznesu. Wśród jej autorów znaleźli się najwybitniejsi znawcy systemu EKPCz w Polsce.

Teksty zawarte w niniejszym opracowaniu zostały podzielone na pięć części, dotyczących kolejno: zagadnień ustrojowych, wpływu EKPCz na funkcjonowanie wolnego rynku oraz na zagadnienie sprawiedliwości proceduralnej w działalności gospodarczej, stosunku obowiązków i uprawnień pracodawcy do praw jednostki w świetle Konwencji, a także statusu przedsiębiorcy jako podmiotu poszukującego ochrony przed Europejskim Trybunałem Praw Człowieka.

Publikacja może być przydatnym narzędziem dla praktyki prawa oraz inspiracją dla adwokatów i radców prawnych do formułowania skarg do ETPCz, a dla sędziów – do uwzględniania standardów tego trybunału w swoim orzecznictwie. Będzie również stanowić cenny wkład do dyskusji o pracach nad stworzeniem instrumentów prawa międzynarodowego, które umożliwiłyby pociąganie biznesu do odpowiedzialności za naruszenia praw człowieka.

9788380922426 W01P01

ISSN 1897-4392
ISBN 978-83-8092-242-6

9 788380 192242 6

ZAMÓWIENIA:

INFOLINIA 801 04 45 45, FAX 22 535 80 01

ZAMOWIENIA@WOLTERSKLUWER.PL

WWW.PROFINFO.PL

CENA 159 ZŁ (W TYM 5% VAT)